

LUND UNIVERSITY

Skuldtyngd – Unga vuxna och skuldens dimensioner

Policy Brief #2, jan 2023

Davidsson, Tobias; Eriksson, Erik

2023

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Davidsson, T., & Eriksson, E. (2023, jan. 31). Skuldtyngd – Unga vuxna och skuldens dimensioner: Policy Brief #2, jan 2023. Lunds universitet, Socialhögskolan.

Total number of authors:

2

Creative Commons License:

Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Skuldtyngd – Unga vuxna och skuldens dimensioner

POLICY BRIEF #2, JAN 2023

Skuldtyngd – Unga vuxna och skuldens dimensioner Policy brief #2, JAN 2023

Skuldtyngd är ett fyraårigt forskningsprojekt som startade 2021 i samarbete mellan Lunds universitet och Göteborgs universitet. Projektet är finansierat av Forte och studerar skuldsättningsproblem bland unga vuxna i åldern 18 till 25 år. Centralt för projektet är att förstå skuldsättningen ur unga vuxnas eget perspektiv, liksom att studera skuldsättning som ett socialt och relationellt fenomen som utspelar sig i en specifik samhällskontext.

För att sprida lättillgänglig kunskap publiceras ett policy brief varje år under de fyra år som projektet pågår. I detta andra policy brief beskrivs preliminära resultat från de första intervjuerna med unga vuxna. Särskilt fokus ägnas vägarna in i skuldsättning och de sociala konsekvenserna av att vara ung och skuldsatt.

Mer om projektet går att läsa på: www.soch.lu.se/skuldtyngd

BAKGRUND

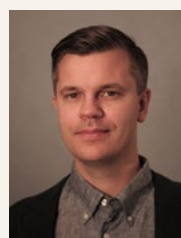
Att ha ekonomiska skulder är idag närmast ett normaltillstånd. Är det inte bostadslån eller studielån, så är det mindre krediter till följd av köp på faktura eller avbetalning. De flesta lyckas betala sina skulder i tid, men för vissa uppstår en obalans mellan inkomster och utgifter, där individen tappar kontrollen över sin ekonomi och återbetalning. Om denna situation blir varaktig inträder individen i en mer djupgående skuldsättningsproblematik och det som brukar kallas över-skuldsättning. Projektet fokuserar en kategori som är särskilt sårbar i detta avseende: unga vuxna mellan 18 och 25 år.

I projektet intervjuas arton unga vuxna tre gånger med ett års mellanrum. Sex av deltagarna är kvinnor och tolv är män. Tretton är födda i Sverige och fem är födda i ett annat land. Vid projektets start var de bosatta i Skåne, Västra Götaland respektive Östergötland. Deltagarna rekryterades

KONTAKT

Erik Eriksson, doktor i socialt arbete
Socialhögskolan
Lunds universitet
223 62 Lund
Telefon: 046-222 96 05
e-post: erik.eriksson@soch.lu.se

Tobias Davidsson, doktor i socialt arbete
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg
Telefon: 031-786 16 82
e-post: tobias.davidsson@socwork.gu.se

via brev och vid författandet av denna text hade en intervju genomförts med varje person. Samtliga hade då skulder registrerade hos Kronofogdemyndigheten: En person under 10 000:-, tio personer mellan 10 000:- och 100 000:- och sju personer mellan 100 000:- och 1 000 000:-. De namn som anges i texten är fingerade.

PRELIMINÄRA RESULTAT: VÄGAR IN I SKULDSÄTTNING

De unga som vi intervjuat har olika typer av skulder – vissa till följd av böter eller skadestånd, andra kopplade till spel om pengar. Där finns personer som har hyresskulder och några som har blivit svindlade. Skulder till följd av konsumtionslån återfinns hos nästan samtliga, ibland som majoriteten av skuldbeloppet. Vägarna in i skuldsättning ser alltså olika ut, men det finns mönster som går igen.

” Att det ens är möjligt att handla för 800 000:-. Att det inte finns någon spärr där någonstans där de har sagt nej tidigare. (Anna, 25 år)

” ...det [var] en situation där jag inte hade någon inkomst, måste ha mat. Då hittade jag ju nåt ännu värre: sms-lånen eller snabblånen [...] Så det blev i princip att man tog lån för att lösa lånen, och det blev ju bara större och större. (Anna, 25 år)

Sociala problem som bakgrundsfaktor

I de flesta fall har intervjupersonernas tidiga liv präglats av någon form av social problematik. Det kan exempelvis handla om en uppväxt under knappa ekonomiska villkor, sexuella övergrepp, mobbning, eller missbruk i familjen. Vissa berättar om föräldrar med egen skuldproblematik, medan andra har vuxit upp i familjer med ordnade och – i enstaka fall – mycket goda ekonomiska förhållanden.

Sociala problem tenderar att utmärka även respondenternas nuvarande livssituation. I intervjuerna framkommer erfarenheter av arbetslöshet, ekonomiska problem och lägenhetsvräkning, men även kriminalitet, våld i nära relation, substansmissbruk liksom spelberoende. Många lider av psykisk ohälsa och vissa har neuropsykiatriska diagnoser. För de som är nyanlända till Sverige präglas tillvaron av brist på sammanhang och exkludering från den reguljära arbets- och bostadsmarknaden.

Skuldsättningens upprinnelse har inte sällan en direkt eller indirekt koppling till de sociala problemen i respondenternas vardag. Som exempel kan ges den respondent som vid 16 års ålder inledde en relation med en äldre, våldsamt man. Samma dag som hon fyllde 18 pressade pojkvännen henne att ta "sms-lån" för att finansiera gemensamma semesterresor och pojkvännens drogmisbruk.

Det kändes fel och konstigt. Jag ville egentligen inte och jag påpekade det. Men han var: 'Jo, kom igen'. Han var väldigt duktig på att manipulera [...] Och det var jättejobbigt för jag bodde ju hos mamma och jag ville ju inte att hon skulle se det [räkningarna]. Så jag gömde posten. (Pernilla, 25 år)

Utöver att åskådliggöra ett sammanhang av social utsatthet belyser citatet en annan framträdande tendens i intervjuerna, nämligen att skuldsättningen ofta hemlighålls.

Från köp på kredit till skuldsättningsproblematik

Djupare skuldsättningsproblem inträder inte sällan efter en period av återkommande mindre köp på faktura eller avbetalning som till en början kunnat hanteras förhållandevis enkelt. Vid något tillfälle – ofta i samband med att inkomsten försämras – börjar emellertid obetalda fakturor staplas, och det är då som högkostnadskrediter aktualiseras som ett alternativ.

När det har gått så långt att individen börjat lösa ut tidigare småkrediter med ofördelaktiga konsumtionslån ökar risken för en fördjupad och långvarig skuldproblematik, eftersom en allt större del av skuldbeloppet då utgörs av räntekostnader som snabbt ökar i omfattning.

Brist på kunskap?

När ungas skuldproblem diskuteras inom politiken och i media anges ofta brist på kunskap om privatekonomi och kreditmarknaden som förklaring. I vårt material går det dock inte att uttyda någon alarmerande kunskapsbrist. Tvärtom uttrycks en riskmedvetenhet, och deltagarna uppger att de har varnats för högkostnadskrediter av såväl skola som familj. Snarare tycks deltagarna, när den ekonomiska situationen upplevs som desperat, inte uppfatta något annat val än att ta ofördelaktiga lån.

Jag såg allt det här med procent, räntor. Förstod ju till viss del, 'Okej, det här är inte bra', men tänkte att 'jag löser det'. (Paul, 22 år)

Det primära skälet till att intervjupersonerna tecknar ofördelaktiga lån är alltså inte okunskap. Ett tydligt undantag från denna regel framträder dock bland dem som är nyanlända till Sverige. Bland dessa återfinns en utpräglad känsla av att ha blivit lurad i samband med att ha tecknat krediter, vilket vittnar om att villkoren beträffande räntor och avgifter var ökända.

Snabba, lättillgängliga och opersonliga processer

Intervjupersonerna beskriver att proceduren att beviljas lån var påtagligt snabb och förvånansvärt enkel, och nästan alltid tas lånen via internet på mobiltelefonen. Här upplevs kreditprövningen som regelmässigt bristfällig och vissa förstår inte hur det har kunnat vara möjligt för dem att beviljas krediter så enkelt och under så lång tid.

Flera av de unga vuxna återkommer dessutom till det faktum att kontakten med kreditgivare varit påfallande opersonlig och automatiserad. Vid de (få) tillfällen då kontakten med en ny kreditgivare innefattat en faktisk interaktion med en annan människa har det skapats eftertänksamhet hos intervjupersonerna, vilket minskat viljan att gå vidare med låneansökan.

PRELIMINÄRA RESULTAT: SKULDSÄTTNINGENS SOCIALA KONSEKVENSER

Ett syfte med projektet är att förstå hur skuldproblem påverkar unga vuxna socialt, och vilka konsekvenser det får för deras inträde i vuxenlivet. Några av de konsekvenser som vi har kunnat utröna genom den första intervjuomgången redogörs för här.

Relationer, exkludering och isolering

Alla respondenter vittnar om att skuldsättningen ger avtryck i deras nära relationer. Vissa relationer – till personer man

” Jag har en sån stress med att det kommer ta sån tid med att bli skuldfri [...] Det förstör så många år av mitt unga liv. Gör man den här tabben, då är man körd liksom. Får jag inte hjälp så blir jag inte skuldfri då, förrän jag är nästan 40. (Adnan, 24 år)

anförror sig till och får stöd av – fördjupas, men i många fall försvåras eller till och med avslutas relationer. Samtidigt tenderar bundenheten till den nära omgivningen att öka, genom att den skuldsatte blir ekonomiskt och materiellt beroende av föräldrar, syskon eller partner. En respondent berättar om sin problematiska relation till sina föräldrar.

...mina föräldrar kan trigga mig på ett sätt som ingen annan kan. Min mor gör ju det fortfarande, och det skadar mig psykiskt, det tär på mig. [...] Men sen är jag ju ekonomiskt bunden till henne på grund av att hon har stått för lån och såna grejer, så jag är ju tvingad till att ha en relation till henne, fast jag inte vill det. (Adnan, 24 år)

Genom sådana processer inskränks de unga vuxnas självständighet, just i en del av livet då individen förväntas bryta sig loss och bli självständig. Respondenternas liv präglas samtidigt av exkludering och ofrivillig isolering. Utöver att skapa uppenbara svårigheter på exempelvis bostadsmarknaden, tvingar den ekonomiska situationen de unga vuxna att välja bort sociala sammanhang som är förenade med kostnader. Att fika eller gå på bio med kompisar, köpa gymkort, eller vara medlem i föreningar är oftast uteslutet. Härigenom försvåras möjligheten att upprätthålla och knyta sociala kontakter, och flera berättar att skulderna även har negativ påverkan på möjligheten att träffa en partner.

Dejting har varit nåt som... Det är inte lätt. Folk bara 'Ska vi ses och ta en öl?' Jag bara: 'Men jag har inga pengar liksom' [...] Och för mig är det ju varningsklockor om nån säger 'Jag har 1,2 miljoner i skulder hos Kronofogden'. Jag hade [själv] gått åt andra hållet. (Jasmina, 25 år)

Vissa respondenter uppgav till och med att de avstår från dejting helt och hållet, och här blir det tydligt hur en viktig del av vuxenblivandet – att träffa partner och bilda familj – påverkas för unga med skuldproblem.

Ett liv på paus

De intervjupersoner som har omfattande skuldbelopp upplever i regel en hopplöshet i förhållande till möjligheten att betala tillbaka. Hopplösheten hänförs ofta till den avräkningsordning som innebär att inbetalningar till Kronofogden primärt räknas av mot avgifter och upplupna räntor, och först därefter mot själva kapitalskulden. Trots avsevärda ansträngningar att betala, ofta genom löneutmätning, får denna ordning till följd att skuldbeloppen ofta minskar mycket långsamt, eller inte alls.

Långsamheten som präglar återbetalningsförloppet uttrycks ibland som att livet är satt på paus. Man upplever sig fastlåst i en torftig och oföränderlig tillvaro, samtidigt som ens jämnåriga kamrater rör sig vidare genom att exempelvis börja studera, flytta utomlands eller etablerar sig på arbets- och bostadsmarknad. Vissa uttrycker ett hopp om att beviljas skuldsanering, men de flesta är medvetna om att en sådan är svår att bli beviljad och att återbetalningen även då skulle vara lång och mödosam.

När intervjupersonerna tillfrågas om drömmar och framtidsplaner inskränks dessa ofta till en förhoppning om att någon gång i framtiden vara skuldfri och leva i en "stabil tillvaro". Större eller mer personliga framtidsdrömmar tycks alltså ersättas med drömmen om att bli skuldfri.

SAMMANFATTNING

Sammantaget tecknar de tidiga empiriska fynden en bild av att överskuldssättning påverkar unga vuxna negativt, liksom försvårar deras inträde i vuxenlivet. Det sociala livet begränsas avsevärt, och den upplevda hopplösheten i livssituationen liksom oron över återbetalningen leder till påtagliga psykiska påfrestningar. Bakgrunden till överskuldssättning tenderar att präglas av en social utsatthet som antingen sträcker sig tillbaka till uppväxten eller är mer situationsbunden i nutid. Påfallande är hur snabbt och enkelt intervjupersonerna upplever det vara att beviljas högkostnadskrediter.